

PŘÍNOS POHYBOVÉ SKLADBY V PROCESU VZDĚLÁVÁNÍ RŮZNÝCH SKUPIN POPULACE

THE CONTRIBUTION OF MUSIC AND MOVEMENT COMPOSITION IN THE EDUCATION PROCESS OF DIFFERENT POPULATION GROUPS

V. Novotná, A. Kubaň, & I. Holá

Univerzita Karlova v Praze, FTVS, Katedra gymnastiky

Abstract

Gymnastics exercises connected with music in the form of movement composition find greater use as a part of specific learning programs developing movement creativity, acquiring music and movement skills and cooperation. The ability to create and present a movement composition in front of viewers is applied in the physical education at schools, in the sport area of Gymnastics for all, in the physical education of people with specific needs and in the offer of physical activities for adults and seniors.

Principles of the creation process during creating the compositions and conditions for the realization of music and movement composition for different groups of the population are based on theoretical knowledge and analysis of long-term experience. The basis for creating the music and movement composition is knowledge of musical theory, creative work, movement theory. Creative work respects the following principles of the creation process: unity, gradation, contrast, repetition, variety, and phrase. Differences between movement compositions are mainly given by a content of included exercises adapted to the needs of individual groups of athletes (performers).

Keywords: creative work; gymnastics exercises; music; creativity; principles of creation process

Souhrn

Gymnastická cvičení spojená s hudbou do formy pohybové skladby nachází stále větší uplatnění jako součást programů specifického vzdělávání podporujícího rozvíjení pohybové tvořivosti, osvojování hudebně-pohybových dovedností a tvůrčí spolupráce. Dovednost vytvořit a prezentovat pohybovou skladbu na veřejnosti se uplatňuje ve školní tělesné výchově, ve sportovním prostředí v oblasti Gymnastiky pro všechny, v pohybovém vzdělávání osob se specifickými potřebami a v nabídce pohybových aktivit pro dospělé a seniory.

Na základě teoretických poznatků a analýzou dlouhodobých zkušeností byly vymezeny podmínky pro realizaci tvorby pohybových skladeb a principy pro tvůrčí činnost při tvorbě pohybových skladeb pro různé skupiny populace. Východiskem pro vlastní tvorbu jsou znalosti z oblasti hudební teorie, tvůrčí činnosti a nauky o pohybu. Tvůrčí postupy respektují principy: celistvosti, gradace, kontrastu, opakování, variace a frázování. Odlišnosti mezi pohybovými skladbami jsou dány hlavně pohybovým obsahem přizpůsobeným potřebám jednotlivých skupin cvičenců.

Klíčová slova: tvůrčí činnost; gymnastická cvičení; hudba; tvořivost; principy tvorby

Úvod

V současnosti se stále častěji setkáváme se spojováním pohybu s hudbou při různých příležitostech, ať už jde o neformální společenská setkávání nebo organizované sportovní a kulturní akce (Frömel et al., 2002). Program gymnastického cvičení záměrně spojeného s hudbou, založený na společné spolupráci cvičenců na základě určité myšlenky a respektující dané principy tvůrčí činnosti, se stává pohybovou skladbou, hudebně-pohybovou kompozicí. Je nejen dlouhodobým tělovýchovně-vzdělávacím progra-

mem, ale i vhodnou a zajímavou formou, jak ukázat pohybovou činnost na veřejnosti (Novotná, Chrudimský & Holá, 2013).

Pohybová skladba se v průběhu let stala svým teoretickým zázemím a rozmanitými formami realizace v praxi samostatným tělovýchovným a pohybově-vzdělávacím programem oboru Gymnastika, části Rytmická gymnastika. Využití širšího obsahu gymnastických činností obohacuje život jednotlivce po stránce pohybové a estetické, ve formě společné pohybové skladby navíc i celou skupinu po stránce sociální a společenské. Kolektivní sdílení pohybu s hudbou ve skupině cvičenců posiluje pocitu sounáležitosti, podporuje kultivaci pohybového projevu, usnadňuje nácvik pohybové dovednosti, přispívá k sebevědomí jednotlivců a podněcuje pohybovou tvořivost.

S pohybovými skladbami se setkáváme ve školní tělesné výchově, ve sportovním prostředí v oblasti Gymnastiky pro všechny, v pohybovém vzdělávání osob se specifickými potřebami a v nabídce pohybových aktivit pro dospělé a seniory. Příprava hudebně-pohybového programu směřujícího k přípravě tvorby a nácviku pohybové skladby je pro pedagoga a autora velmi náročnou činností, na kterou musí být připraven jak po stránce teoretických východisek výběru odpovídajícího pohybového obsahu skladby a volbě hudební předlohy, tak po stránce znalostí tvůrčích přístupů při tvorbě pohybové skladby. Teprve pochopení významu a možností působení pohybové skladby na jednotlivce i skupinu, spolu s opakovanou zkušeností z realizace a prezentace pohybové skladby, vytváří vnitřní kvalitu tohoto tělovýchovného programu. Příspěvek vznikl v rámci projektu PROGRES Q19 řešeného na UK FTVS.

Metodika

Cílem příspěvku je uvést teoretická východiska, která souvisí s významem, tvorbou a vzděláváním v tělesné výchově a sportu prostřednictvím pohybové skladby jako kompozice hudby a pohybu. Budoucí pedagog – učitel, cvičitel nebo trenér by si měl v přípravě na své povolání osvojit určité znalosti, které mu umožní aplikovat pohybovou skladbu jako zajímavou formu gymnastické činnosti a využít daný program pro rozvoj pohybové gramotnosti (Whitehead, 2010; Whitehead & Murdoch, 2006).

Posuzování výsledků jakékoli tvůrčí práce je komplikované (Váňová, 2001). Hodnotící kritéria kvality vytvořeného díla jsou ovlivňována subjektivním vnímáním diváka, rozhodčího, nebo odborné poroty. Jednotlivé komponenty výkonu v pohybové skladbě nejsou přesně měřitelné. V soutěžích sportovních odvětví je situace jednodušší, hodnocení je dáno pravidly daného sportu nebo disciplíny a rozpisem soutěže. Pro tvorbu pohybových skladeb a hodnocení předvedeného výkonu v soutěžích na úrovni Gymnastiky pro všechny je nutno vymezit určitá kritéria, která umožní posoudit jak úroveň tvůrčí práce, tak předvedení skladby na veřejnosti.

Dlouholetým pozorováním, zúčastněným i nezúčastněným, obsahovou analýzou skladeb (Hendl, 2012) a opakovanou vlastní tvůrčí činností při tvorbě pohybové skladby bylo možno teoreticky charakterizovat výkon v pohybové skladbě, určit kritéria, která jsou převážně platná pro tvorbu a hodnocení všech pohybových skladeb, vyjádřit praktická specifika skladeb pro různé skupiny populace.

Pro oblast vzdělávání různých skupin populace jsou v příspěvku vyjádřeny poznatky o využití pohybových skladeb v praxi, o významu pohybových skladeb pro kultivaci člověka, o přínosech pohybové skladby pro pohybovou seberealizaci, o zásadách a principech tvůrčí činnosti při tvorbě pohybových skladeb a jejich hodnocení.

Výsledky a diskuse

Využití pohybových skladeb

V předmětu školní Tělesné výchovy může být použita forma pohybové skladby v rámci výuky rytmičké gymnastiky a hudebně-pohybové výchovy, v oblasti očekávaných výstupů učiva jako „tvůrčí a esteticky zaměřená cvičení“ nebo jako „estetická forma cvičení s hudbou a rytmičkým doprovodem“ (VÚP, 2013). Do obsahu pohybové skladby by měly být zařazeny už osvojené i nové dovednosti z širokého inventáře gymnastických činností. Každoročně se koná „Soutěž o nejlepší pohybovou skladbu“ pořádanou Asociací školních sportovních klubů (AŠSK, 2018) pro žáky základních a studenty středních škol. Součástí je i soutěžní přehlídka pro skupiny osob se specifickými potřebami, z mateřských škol a tanečních oborů ZUŠ. Autory jsou žáci, studenti a učitelé. Pohybová skladba může být připravena i pro příležitost plesu, vánoční besídky, na závěr školního roku a podobně. Na tvorbě menších pohybových etud, částí i celých pohybových skladeb, se mohou tvořivě podílet všichni žáci, kteří

si prostřednictvím pohybové skladby rozvíjejí svou pohybovou tvořivost, osvojují si nové pohybové dovednosti v souladu s hudbou a učí se spolupráci ve skupině.

Ve sportovním prostředí v oblasti sportu pro všechny mládeže, v rámci Gymnastiky pro všechny, jsou pořádány soutěže a přehlídky pohybových skladeb gymnastických sportů – sportovní a moderní gymnastiky, aerobiku, Teamgymu a různých druhů tance. Pohybové skladby jsou výsledkem dlouhodobé sportovní přípravy a tréninku. Do obsahu pohybové skladby by měly být zařazeny specifické gymnastické a taneční dovednosti osvojované správnou technikou pohybu. Největší akcí pro mládež je mezinárodní festival Eurogym, pořádaný každé dva roky Evropskou gymnastickou federací EUG, na které jsou pohybové skladby významnou součástí prezentace tělovýchovné činnosti a přístupů k realizaci programu Gymnastiky pro všechny. Některé skupiny dětí a mládeže se zúčastňují i Světových gymnestrád.

Vytváření pohybové skladby pro osoby se specifickými potřebami (OSP) je často součástí pohybového vzdělávání a společné podpůrné terapie. Do obsahu pohybové skladby by měla být zařazena vybraná aplikovaná cvičení obohacující jedince vzhledem k jeho postižení, akcentující společné kladné prožívání pohybu s hudbou. Obsah pohybové intervence, dlouhodobý nácvik pohybové skladby, se stává cílem pohybového tréninku přizpůsobeného jednotlivým postižením. Některé skupiny OSP se zúčastňují samostatně nebo v integraci se zdravými cvičenci školních přehlídek, Eurogymů a Gymnestrád.

Mezi pohybové aktivity dospělých a seniorů, cvičení s hudbou, patří příprava, nácvik a vystoupení v pódiových a hromadných skladbách. Do obsahu pohybové skladby by měla být zařazena cvičení umožňující komunikaci mezi cvičenci a pohybové sebeuvědomění, podporující tělesnou zdatnost, motivující k pohybu a vytvářející podmínky pro kladné společné zážitky z pohybu, hudby a skladby samotné (Novotná & Holá, 2016). Společné cvičení má u nás více než stoletou tradici a jeho vyvrcholením jsou Vseskolské slety, na mezinárodní úrovni Světové gymnestrády pořádané Mezinárodní gymnastickou federací každé čtyři roky. Pro seniory jsou pořádány každé dva roky festivaly Golden Age 50+ v některé ze zemí Evropy. Pohybové skladby jsou nejen programem přiměřeného pohybového vzdělávání, ale umožňují cvičencům společnou účast v pohybové aktivitě spojené s hudbou, prožívání pohybového příběhu skladby, přináší přiměřeným způsobem osvojování specifického obsahu pohybové gramotnosti, pohybovou seberealizaci a uspokojení z pohybové aktivity.

Zásady pro tvorbu pohybové skladby

Pokud autor vystoupení vytvoří kompozici pohybu úzce spojeného s hudbou na základě určité myšlenky, s využitím zásad a principů pro tvůrčí činnost při tvorbě pohybové skladby, je výsledné dílo nazýváno pohybovou skladbou. Můžeme ji definovat:

„Pohybová skladba je kompozice vytvořená záměrným spojením hudby a pohybu na základě určité myšlenky. Zachovává formu, strukturu, tektoniku a principy tvorby.” (Novotná et al., 2012). Pohybová skladba má tři základní vzájemně úzce související složky: – pohybovou (vytvořenou z inventáře gymnastických činností přiměřených věku a výkonnosti cvičenců); – hudební (vybranou a upravenou hudební skladbu podle myšlenky skladby, odpovídající věku a výkonnosti cvičenců, motivující k pohybu a umožňující optimální soulad pohybu s hudební předlohou) a – choreografickou (formující myšlenkovou či dějovou strukturu skladby, ztvárnění pohybu v prostoru a změny půdorysného postavení cvičenců na ploše). Skladba může obsahovat i složky další (např. výtvarnou, literární, vokální, dramaturgickou, režijní, inscenační).

Tvorba pohybových skladeb je v praxi realizována na různých úrovních. Míra kvality práce je závislá nejen na invenci a talentu autora a jeho dovednosti ztvárnit svou představu pohybem přiměřeným pro danou skupinu cvičenců, ale také znalostí teoretických východisek pro tvorbu pohybových skladeb. Předpokladem pro tvorbu pohybové skladby jsou znalosti z hudební teorie a jejich aplikace do gymnastické praxe. Jsou to například pojmy: počítací doba, metrum, takt, rytmus, tempo, dynamika, tektonika, agogika, hudební motiv, hudebně-pohybový motiv a hudebně-pohybová improvizace.

Výběr pohybového obsahu

Výběr cviků, které mají být začleněny do pohybového obsahu skladby, by měly prvořadě vycházet z potřeby obohacovat osobnost cvičenců, podporovat zdravotní efekty zařazeného cvičení, ovlivňovat vybrané složky tělesné zdatnosti, vést k osvojování nových dovedností, kultivovat pohybový projev, umožňovat estetické prožívání hudby a pohybu, podněcovat pohybovou tvořivost, upevňovat pohy-

bovou paměť, vytvářet podmínky pro pohybovou a společenskou seberealizaci a přinášet účastníkům radost a spokojenost z prováděné aktivity.

Principy tvorby

Principy tvorby pohybové skladby jsou shodné s postupy uplatňovanými i v dalších druzích tvůrčí práce aplikované pro tvůrčí činnost při tvorbě pohybové skladby. Míra a zdařilost jejich použití patří k vnitřním kvalitám obsahu pohybové skladby. Jejich optimální použití usnadňuje cvičencům zvládnutí a zapamatování skladby. Jsou to principy: celistvosti, gradace, kontrastu, opakování, variace a frázování (Novotná et al., 2012).

Princip celistvosti je podmíněn souladem jednotlivých složek pohybové skladby – pohybu, hudby a choreografie. Logické uspořádání kompozice vyvolává ucelenou představu o celé skladbě, „o pohybovém příběhu“. Umožňuje divákovi souvisle sledovat skladbu od začátku do konce a pochopit její myšlenku nebo záměr. Celistvost skladby může být podložena uspořádáním (tektonikou) hudební předlohy, na kterou navazuje pohyb a choreografie. Princip celistvosti v sobě zahrnuje i ostatní principy tak, aby jejich správné využití vytvořilo celkový dojem z předvedené skladby.

Princip gradace je realizován ve všech složkách pohybové skladby současně, nebo samostatně. Gradace pohybu navazuje většinou na dynamickou linii hudby. Je přípravou na vyvrcholení části nebo celé skladby. Rozlišujeme dvojí typ gradace, vzestupnou a sestupnou. Při vzestupné gradaci spějeme k určitému vrcholu, postupně narůstá napětí, síla, energie. V pohybu se připravujeme na vyvrcholení – prvek obtížnosti, originalitu, výrazný pohyb celé skupiny nebo jinou zajímavost. Sestupná gradace vede opačným směrem, k postupnému uklidnění. Gradace vytváří výrazové a emocionální podněty. Ve skladbě se oba typy gradace střídají podle výstavby celé skladby. Gradace může probíhat v prostoru (vazby pohybů se zvětšujícím rozsahem, vertikální změny, role jednotlivců a skupiny), v čase (tempové změny, náhlé změny), v síle (zvyšování a snižování napětí svalů, vnitřní dynamika jednotlivých pohybů). Postrádá-li hudební předloha změny síly, napětí a tempa, může se i pohybové řešení stát monotónní, nezajímavé. Strojové odměřené tempo bez výrazné melodie ochuzuje emocionální a výrazové prožitky. Dynamickými změnami pohybu můžeme vhodně narušit jednotvárný tok hudby a využitím gradace zvýraznit provedení. V pohybové skladbě je vhodné začlenit gradaci na konci skladby pro pocit vyvrcholení celého vystoupení.

Princip kontrastu zajišťuje, aby pohybová skladba nepůsobila bezvýrazně. Je možno využít kontrastní momenty v hudební předloze, pohybu nebo choreografii. Tím vynikne ve skladbě to, čím chceme zaujmout diváka. Každé místo není ve skladbě stejně závažné, některé chceme zdůraznit, jiné je využito k prostorovým změnám, k uvolnění, k odpočinku, jako protiklad obtížných tvarů. Kontrastní změny udržují diváka v aktivní pozornosti a vtahují ho do „děje“ skladby.

Princip opakování se často objevuje v hudební předloze, v její stavbě. Toto opakování můžeme zobrazit i v pohybu a choreografii. Základem periodického principu je symetrické rozrůstání hudební myšlenky např. do relativně samostatně uzavřené osmitaktové věty (perody). Toto členění hudební předlohy nám připadá zcela přirozené a snadno se v něm při cvičení orientujeme. Nejen pro cvičence, ale i pro diváka, který vidí skladbu často jen jednou, je návrat ke známé melodii a hudebně-pohybovému motivu příjemný. Opakovaný hezký a zajímavý motiv se může stát charakteristický pro určitou část nebo celou skladbu. Opakování zařazené po další myšlence je nazýváno reprízou, návratem.

Princip variace je opakování s obměnou určitého pohybu, pohybového motivu, části, celků (popř. sledu pohybů nebo určité techniky provedení cvičení), při zachování jednotnosti skladby. Rozvíjení a změny motivů jsou rozpracováváním myšlenky skladby. Pomáhají udržet skladbu celistvou tak, aby se nestala pouhou skládankou nápadů. Variace nacházíme v hudbě, obměňovat můžeme pohyb i choreografii.

Princip frázování podporuje potřebu slučování vjemů do ucelených skupin, které jsou pro vnímání přehlednější (např. tak jako spojování slov do vět). Frázování je založeno na potřebě střídání napětí a uvolnění (např. nádech a výdech; tep srdce; tečkovaný rytmus) platné i pro změny svalového napětí a uvolnění, pro vytváření pohybových fází. Někdy se fráze shoduje s hudebně-pohybovým motivem, může být i kratší nebo delší, podle výstavby skladby. Prostřednictvím frázování mohou být oddělovány

jednotlivé pohybové nápady a jejich rozvíjení. Vytvořené fráze musí mít přiměřenou délku, příliš krátké nenaplní přirozené očekávání diváka, neposkytují mu čas na vnímání pohybové struktury. Autor skladby nemusí vymýšlet v rychlém sledu stále něco nového, občas by měl průběh pohybů zastavit, zařadit výdrž, pauzu. Frázování podporuje rozčlenění skladby do určitých charakteristických částí vyjadřujících dílčí myšlenky skladby.

Specifické motivy se uplatňují v pohybové skladbě vedle principů tvorby v rámci ztvárnění hudebně-pohybových motivů i specifických motivů, které odlišují pohyb skupiny od pohybu jednotlivce. Jsou nositelem toho, co dělá pohybovou skladbu společným cvičením, ve kterém se uplatňují různé role cvičenců. Ve skladbě dotvářejí kompozici hudby a pohybu. Ideový motiv vyjadřuje společným pohybem myšlenkovou představu vycházející z hudební předlohy a z námětu skladby. Motiv interakce, komunikační motiv, je „pohybovým rozhovorem“ mezi cvičenci. Je založen na vzájemné koordinaci cvičenců mezi sebou a mezi skupinami. Motivem spolupráce rozumíme spoluúčast a dopomoc cvičenců mezi sebou při provedení určitého pohybového úkolu. (Novotná et al., 2012).

Hodnocení pohybových skladeb

Výkon v pohybové skladbě není založen na úrovni zařazených prvků gymnastické obtížnosti, ale je dán úrovní součinnosti cvičenců (pohybovým souladem), koordinací mezi cvičenci (harmonickou spoluprací), synchronizací pohybu skupin (souhrou pohybových rolí) a naplněním principů tvorby (celistvosti, gradace, kontrastu, opakování, variace, frázování). Vlastní hodnocení skladby je rozděleno na posouzení obsahové hodnoty, technické hodnoty, estetické hodnoty a celkového dojmu.

Pokud skladby nesplňují kritéria hodnocení, je to důsledkem buď malé invence autora, nebo jeho neznalosti teorie tvorby hudebně-pohybové kompozice. V praxi se setkáváme s velkým množstvím pohybových skladeb postrádajících dostatečnou kvalitu, jak kompoziční, tak interpretační. Je oprávněným požadavkem, aby na veřejnosti vystupoval připravený cvičenec, na úrovni, které může vzhledem ke svým pohybovým předpokladům dosáhnout.

Posuzování pohybových skladeb je v oblasti gymnastiky pro všechny velmi složitou záležitostí. Pro nestranné hodnocení neexistuje oficiální koncepce kritiky, tak jako v tanečním umění nebo v pravidlech sportovních soutěží. Hodnocení může vycházet pouze z předem stanovených kritérií. Autoři skladeb by tedy měli znát předem dané požadavky a způsob jejich posuzování v přehlídce nebo v soutěži pohybových skladeb. Jen tak je možné zvýšit objektivitu hodnocení členů poroty nebo rozhodčích.

Odlišné je hodnocení podle typu soutěží. V autorských soutěžích je posuzována hlavně tvůrčí činnost autora, originalita námětu a způsob jeho zpracování. V interpretačních soutěžích je zvýrazněno posouzení úrovně zvládnutí pohybového obsahu skladby jednotlivcem a celou skupinou.

Význam pohybových skladeb

V procesu pohybového vzdělávání prostřednictvím pohybových skladeb dochází k získání nových vědomostí z oblasti teorie hudby, pohybu a tělesné výchovy; k učení se dovedností založených na osvojování uvědomělého, řízeného, estetického a optimálně rytmizovaného pohybu (ne na napodobování); k pochopení struktury hudební předlohy a jejího ztvárnění pohybem; k upevňování souladu hudby a pohybu; k podněcování tvořivosti, zejména pohybové; k posilování pohybové paměti; k navozování podnětů ke spolupráci mezi cvičenci a k přijetí sociální role ve skupině; k používání principů uplatňovaných při tvůrčí práci a k syntetické tvořivé aplikaci osvojených dovedností gymnastiky a tance do společné pohybové skladby.

Spojování pohybů do větších celků (pohybových motivů) spojených s hudbou (hudebně-pohybových motivů) zvyšuje vnitřní kvalitu tělovýchovného programu cvičení s hudbou, přispívá k vlastní tvorbě pohybů, k pohybové improvizaci a ke zlepšování individuálního pohybového projevu. V praxi jsou pohybové skladby tělovýchovným programem, vzdělávacím programem, možností prezentace tělovýchovné činnosti na veřejnosti, zdrojem emocionálních a estetických prožitků, možnou alternativou pohybové seberealizace, specifickou nabídkou gymnastické a taneční činnosti pro jednotlivce a skupiny, naplní volného času.

Pohybové skladby umožňují zapojovat jednotlivce do společných cvičení založených na prvcích spolupráce a přátelství, podporovat sebeuvědomění jednotlivci i jeho sounáležitost k různě formovaným skupinám. V pohybové skladbě má svou významnou roli každý jednotlivec, bez ohledu na své pohybové předpoklady. Své začlenění do skupiny prožívá cvičenec pozitivně, v kolektivu není vystaven obavě

z nenaplnění určitého individuálního výkonu. Může pocítovat uspokojení z předvedení skladby, její úspěch vnímá i jako svůj úspěch. Společný zážitek obohacuje všechny účastníky vystoupení.

Závěr

Využití pohybové skladby jako programu tělovýchovného vzdělávání je náročné z hlediska nároků na přípravu výuky a tvůrčí invenci pedagoga, ale naopak, zábavnou formou ovlivňuje pohybovou tvořivost cvičenců pohybovým programem založeným na spolupráci a přátelství. Je zapotřebí rozšiřovat v praxi proces vzdělávání o atraktivní a odpovídající nabídky takových pohybových programů, které budou podporovat vytváření dlouhodobého kladného vztahu k pohybu.

Literatura

- AŠSK. (2018). *Seznam a základní pravidla pro pořádání školních sportovních soutěží*. Praha: AŠSK ČR.
- Frömel, K., Stratton, G., Vasendovas, J., & Pangrazi, R. P. (2002). Dance as a Fitness Activity. The Impact of Teaching Style and Dance Form. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 73(5), 26–30.
- Hendl, J. (2012). *Přehled statistických metod*. Praha: Portál.
- Novotná, V., & Holá, I. (2016). Hlediska motivace k účasti v hromadné skladbě pro Světovou gymnastickou estrádu. *Studia Kinanthropologica*, 17(3), 363–368.
- Novotná, V., Chrudimský, J., & Šimůnková, I. (2013). Gymnastika v programech pohybových aktivit Sportu pro všechny. *Česká kinantropologie*, 17(1), 47–57.
- Novotná, V. et al. (2012). *Gymnastika jako tvůrčí akt*. Praha: Karolinum, a.s.
- Výzkumný ústav pedagogický. (2013). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: MŠMT ČR.
- Váňová, H. (2001). Myšlení v dětské hudební tvořivosti a jeho diagnostika. In *Psychologické aspekty hudební výchovy. Sborník z konference* (pp. 51–56). Olomouc: UP PedF.
- Whitehead, M. (2010). *Physical literacy: through out the life course*. London: Routledge.
- Whitehead, M., & Murdoch, E. (2006). Physical Literacy and Physical Education: Conceptual Mapping. *PE Matters*, 1(1), 6–9.

doc. PhDr. Viléma Novotná

Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy

José Martího 269/31

162 52 Praha 6 – Veleslavín

vnovotna@ftvs.cuni.cz